

cinaverit, et authenticum atque inspiratum declaravit. Probabilior nobis videtur eorum sententia, qui hanc collectionem non unius esse hominis, sed ad pluribus factam existant. Nam Ezechias, 2 Par. 29, § 25 ac sequentibus, et Nehemias, 2 Machab. 2, § 45, dicuntur curasse ut Psalmi Davidis canerentur, et constituisse bibliothecam, congregantes de regionibus libros et prophetarum et Davidis, etc. Id verò clarum fit ex his verbis: *Defecerunt laudes David filii Jesse*, quae habentur in fine Psalmi 71; manifestum, inquam, est jam aliquam horum coagmentationem à Judaeis factam fuisse ante illam, sive Esdræ, sive Synagogæ Magnæ, sive sapientium et doctorum, quam nunc habemus. At in hac collectione non fuit eis curæ cum servare temporum ordinem quem historia leges desiderant, sed scribere et cogere quodcumque lecturis utile noverat: *Unde et in Psalterio*, inquit beatus Hieronymus, *malè quidam juxta textum historiarum Psalmodum respirant ordinem qui in lyrico carmine non observatur.*

CAPUT V.

De Psalmodum titulis.

Questionem hanc in tres partiendam esse existamus. Exponendum enim est in primò ejus utilitatem esse possit tituli; secundo an singuli eandem auctoritatem habeant; deinde utrùm hæc titulorum auctoritas illam exaequet quam textui ipsi tribuendam esse nemo christianus negaverit, hoc est, divine censenda sit.

Tituli qui leguntur in Hebræo, ita sunt plerumque obscuri, ut vel ipsi Hebræi sæpè fateantur se de hujusmodi titulis planè nihil scire. Sed parùm est damni, inquit Muisius, in illorum titulorum ignoratione, quando illi nihil ad argumentum et materiam carminis pertinent. Contra sanctorum Patrum non pauci, licet titulos obscuritatis aliquid habere fateantur, illos tamen ad Psalmodum intelligentiam utilissimos esse posse existimant. *Quid est titulus*, inquit Hieronymiaster, *nisi clavis? In domum non ingredimur nisi per clavem: ita et uniuscujusque Psalmi intellectus per clavem, hoc est, per titulum, habetur. Unde pendet omnis versus qui cantatur. Si quis cognoscit quod in domus fronte positum est, securus intrat, ait S. Augustinus, in Psalm. 53; et in Psalm. 159: Tanquam præco Psalmi est titulus Psalmi. Sibi invicem auctoritatem præstant Psalmus et titulus (ex S. Hilar. in Psalm. 119), adeoque debilis erit sermo si de aliquo eorum absque altero disseratur.*

Ex titulis quos nunc habemus in capite Psalmodum, non quidem omnium, sed plurimorum, alii leguntur eum in textu Hebraico, tum in versionibus Græcæ et Latinæ; alii non habentur in ipso fonte, sed tantum in Græco et Latino rivulo; aliorum denique pars aliqua legitur in Hebræo, pars verò altera in solis versionibus. Titulos quos hoc tunc non legimus in ipso fonte, inde excidisse temporum injuriâ censent aliqui. Sed probabilius videtur hujusmodi titulos qui in Hebræo non comparant, maximâ saltem ex parte in versione

Græcâ fuisse additos, sive ab ipsis Septuaginta translatoribus, sive (aliquos saltem) à Judæis Hellenistis (qui Græcâ Scripturæ sacrae versione in suis synagogis vulgò utebantur; non solum ante Christi adventum, sed et postea, teste Tertulliano, Apologet. cap. 18), sive etiam à Christianis, v. g., titulum Psalm. 69, qui inscribitur: *Canticum Psalmi resurrectionis*, etc. Hos omnes titulos Ferrandus censet equalis et ejusdem esse auctoritatis: primò quia Vulgata nostra, quæ eus delecta omni et discrimine remoto exhibet, unam eandemque singulis auctoritatem dare videtur; secundo, quia usu compertum habet titulos qui in Græcâ Latinisve duntaxat codicibus exstant, proprius ad veritatem accedere solitos esse, quam eos qui ex Hebræo manant; unde adduci nullo modo potest ut primas titulis Hebraicis concedat; quin potius persuasissimum illi est titulos Græcos et Latinos Hebraicis plerumque esse doctores. Alii aliter censent.

Psalmodum titulos canonicos, et inspiratos esse existimant S. Augustinus in Psalm. 50 et 64, et illustrissimus aequè ac doctissimus Bossuetus Meldensium episcopus. Ipsi Judei in eadem videntur esse sententiâ, cum hodièque in synagogis suis titulos et recitent et cantent ut partem Psalmodum essentialem. Et sanè videntur illi tituli divinitus inditi ac conservati fuisse, ut Psalmodum auctores et argumenta noscerentur; neque enim sine illis aut materiam, aut tempus, aut objectum Psalmi ejusque vel ejus auctorum (v. g., sive Davidis, Asaphi, Iothani, Emani, Mosi, an Ethani, etc.) distinguere possemus. Nulla ergo ratio sine videtur ut titulos ab ipso Psalmodum corpore ampuemus, cum eodem tenore legantur cum ipsis Psalmis, atque in textu pariter et in omnibus versionibus (præsertim in Vulgata nostra, quæ à concilio Tridentino cum omnibus suis partibus authentica declarata est) positi reperiantur.

Theodoretus distinguit inter titulos qui in fonte pariter et rivalis, atque eos qui in solis versionibus comparant. Hos quidem aliquando dubios, falsos, rejectos esse existimat, utpote qui nec in Hebræo, nec in antiquis septuaginta Seniorum codicibus reperiantur, sed à studiosis quibusdam appositi fuerint; illos verò qui habentur in Hebræo, eodem cum Psalmis dictatos spiritu, et ex æquo ab Esdrâ restitutos, et à Septuaginta viris translatos; pauculumque esse dubitare de hujusmodi titulis. Quo profectò testatur id omne esse sanctum quo illi seniores ex Hebraico textu transtulerunt, adeoque titulos eodem jure censi quo Psalmi habentur. Hinc illud efficitur, in titulis quidem, ut in reliquo textu, esse potuisse diversas interpretationes, variasque lectiones; quasdam etiam studiosorum notas de margine codicum Græcorum in corpus Psalmodum adscriptas; cæterum titulos quos in originalibus libris fuisse constaret, à nullo unquam antiquo doctore in dubium fuisse revocatos. Ergo hujusmodi tituli vetustiores sunt, Psalmisque ipsis coævi atque congenere, aut certè paulè post recentissimâ memoriâ scripti, neque à quoquam sine piculo flocciendi. Alii, inter quos Ferrandus,

in eâ sunt sententiâ, Psalmodum titulos humanâ tantum, non divinâ auctoritate esse præditos, ne iis quidem exceptis qui cum in ipso fonte Hebraico, tum in versionibus habentur; ut qui à Davide alicove sacro scriptore compositi non fuerint, sed à privatis hominibus, iisque interdum parùm antiquis, appositi (1).

(1) Plerisque Psalmis (exceptis fortassè 53) præfixe sunt inscriptiones, quarum alie (propè 86) auctorem, alie occasionem Psalmi et materiam substratum, alie præsidem chori, vel musicum, vel instrumentum musicum, vel melodiam, indicant. Quæpiam nullam notitiam suppediant. Alique verò inscriptiones plura eorum, quæ modò dicta sunt, simul complectuntur. Peræque hæc notitiæ magni sunt momenti, et multum conferunt ad interpretationem; dolendum quæpiam esse obscuriores. Nomen auctoris indicatur per præfixum lamed; eadem tamen ratio observatur ad indicandum musicum et præfectum musicum, ut: *Præfecto musicæ et Korachitis musicæ*. Instrumentum musicum exprimitur per particulas vel per præfixum beth. Inscriptiones quæ præfectum musicum, instrumentum musicum, vel aliam destinationem cantici exprimit, ad templum referuntur, et interpreti minus conferunt.

Ætas inscriptionum.

Orientalis poetæ à longâ æbline ætate poematibus nomen suum præfigere solent. Exod. 15, 1, Deut. 31, 50, Jud. 3, 1, 2 Sam. 17, 18; 5, 35, 51; 22, 1. (Excerpta ex Humasâ in Schultensii editione Grammat. Arab. 1767. Caab ben Zobeir carmen item Amalæchis Moallakah ad Letta 1784. p. 3 et 48.) Hinc verisimile est nomina propria, quæ pluribus Psalmis præfixa sunt, ab ipsis auctoribus descendere. Quam verò plerique Psalmi nomine auctoris careant, fatendum est nomen non omnibus Psalmis adjectum, vel deinceps omissum et deperditum fuisse. Quam porrò nomina auctorum deprehendantur, quæ cum argumento Psalmi pugnant, negari quoque non potest, quæpiam recentiori ætate ex conjecturis fuisse adjecta. Inscriptiones itaque, nomen auctoris exhibentes, præjudicio quidem antiquitatis suffulge, nequaquam tamen industria, sed examinande sunt, an argumento Psalmi respondeant; quod si minus, rejiciende sunt. Sic Psalm. 105 Davidi inscribitur, et linguam exhibet Chaldaicam permixtam; præstat fateri, inscriptionem falsam esse, quam eam, contra usum loquendi, in illum sensum detorque, ut sit Psalmus in Davidem, vel modo Davidico exaratus. Inscriptiones quæ instrumenta musica vel præsidem musicæ, vel aliam destinationem Psalmi indicant, possunt quidem ex Davidis ætate, quæ chorus ad sacrum tabernaculum et ad arcem, atque pro templo institutus est, descendere; nequaquam verò omnes illam ætatem attingunt, sed non paucæ sunt recentiores, uti passim verba ipsa arguunt, e. g., Ps. 50, 1; sed hæc quoque esse antiquas, inde patet quòd jam interpreti Alexandrino fuerunt impervie. Interpretes antiqui, imprimis Alexandrinus et Syrus, non raro conjecturas suas prælixerunt. (Iahn.)

DE PSALMIS

Dissertatio.

(Auctore Bossuetio.)

Antequam singulos Psalmos aggredimur, ut nostra expeditior, neque illis interrupta questionibus fiat explanatio, hæc quæ intelligentiæ aperirent viam, totoque passim opere subtorturas difficultates solverent, attentò ac pio lectori universim proponi oportere duximus.

CAPUT I. De Psalmodum ratione et instituto.

CAPUT II. De grandiloquentiâ et suavitate Psalmodum.

CAPUT III. De variis Psalmodum generibus.

CAPUT IV. De profunditate et obscuritate Psalmodum.

CAPUT V. De textu ac versionibus.

CAPUT VI. De titulis aliisque notis; ac de argumentis, auctoribus et ordine Psalmodum, deque choris et piâ salutatione, ac metrorum ratione.

CAPUT VII. De ratione legendi et intelligendi Psalmodum.

CAPUT VIII. De usu Psalmodum in quocumque vite statu.

CAPUT PRIMUM.

DE PSALMORUM RATIONE ET INSTITUTO.

I. Carminum vis: Psalmi in piarum cælibus decantati.

Omnis quidem Scriptura divinitus inspirata est, easque habet dotes quas Paulus commemorat, 2 Tim. 3, 16, 17, ut sit utilis ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudendum in justitiâ, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus. Cæterum Psalmodum liber cum hæc universa complectitur, tum obtinet imprimis singularem mirificamque vim, quæ humanos affectus omnes in Deum transferat, ut, quandoquidem animus corporæ mole pressus languet ac deficit, modulatissimi eruditissimique carminis potentia erigatur.

Est autem Psalmodum liber, ut vel inde ordiamur, vetustissimum hymnorum et odarum vetustissima collectio, quibus prisici illi Hebræi, Dei laudes et à Deo traditæ legis veritatem sanctitatemque, ad hæc gesta majorum, divinaque beneficia privatim ac publice, atque inter ipsa sacra solemnæque conventus concinebant. Et horum quidem hymnorum cum plurimi laudatorum auctores, ut suo loco memorabimus, tum illud certissimum, à sancto Davide potissimum esse conscriptos. Antiquus enim et ab ipsis Davidis temporibus deductus usus obtinuit, ut quæ ipse psalleret, in sacris conventibus canerentur. Neque ipse David canebat sibi. Sed raptus in Deum, quæ ipse traheretur, cæteros pertraheret, dicens, Ps. 35, 4: *Magnificet Dominum mecum; et exaltemus nomen ejus pariter* (1); et illud, Ps. 94, 1, unde quotidie nocturnas ordimur laudes: *Venite, exaltemus Domino; jubilemus Deo salutari nostro*. Quæ dum sancto Davide in verba præente canimus, quid aliud quam prisici psalmodum choris, spiritu ac mente conjungimur?

II. In Davide cura cantus sacræque musicæ.

Certè viro Dei præcipuum fuisse curam, de hymnis in domo Domini coram arcâ concinendis, sacra testatur historia, 1; Par. 15, 16, 16, 4; ibid. 8: *Consultavit enim coram arcâ Domini de Levitis, qui ministrarent, et recordarentur operum ejus, et glorificarent atque laudarent Dominum Deum Israel*. Quem autem canebant psalmodum, sacro textu referente, divinorum operum

(1) Le texte de la Vulgate porte: in id ipsum, au lieu de pariter. (Edit.)

beneficiorumque memorem, is ab ipso Davide compositus. Neque verò dubium est, quin alios bene multos instinctu divino ipse conscripserit: quo factum est ut fidelissimè de ipso diceret, 2 Reg. 25, 1, 2: *Dixit David filius Isai... egregius Psalter Israel: Spiritus Domini locutus est per me, et sermo ejus per linguam meam.* Quod quidem de psalmis dictum nemo non videt, cum præsertim nullum aliud opus Davidis memoraret. Jam, Salomone rege, initiato templo, Levitæ carmina Domini concinebant, 2 Par. 7, 6, 1 Par. 25, 5, *que fecit David rex ad laudandam Dominum...; hymnos David canentes per manus suas: adhibitis scilicet organis musicis, et quidem illis que ipse comparaverat, vel etiam invenerat atque adornaverat, ut sacra referret historia.* Quo ritu Ezechias jussit, 2 Par. 29, 30, ut Levitæ laudarent Dominum sermonibus David, et *Asaph videntes, ubi etiam discatè notatum stetit Levitæ tenentes organa David; atque etiam clariùs, inter ipsa holocausta cecinisse Dei laudes tubis et diversis organis, que David rex Israel præparaverat, 2 Par. 29, 26, 27: tanta pio regi cantum cura; et tantus amor inerat sacra musica, quâ laudaretur Deus!*

Isdem instrumentis musicis, Davidis studio comparatis, ejusdem Davidis hymnos Israelitæ reduces instaurato templo, duobus etiam choris constitutis iterabant, quingentis ferè annis postquam David obiit; ut tot post secula, non modo sacrae ejus voces, verum etiam citharæ, nabilia, aliæque instrumenta quibus ipse usus erat, piorum in cœtibus audirentur: que idèò memoravimus, ut constaret apud omnes, sacrum Davidem divino numine unum fuisse excitatum, quo auctore non modo sacra cantica, sed etiam ipse canendi psallendique ritus ad tam longinqua tempora propagaretur. Nam secuta secula commemorare quid attinet, cum omnes sciant et ab Hebræis et à Christianis psalmos Davidicos fuisse celebratos; quibus non modo urbes pagique, sed etiam deserta et invia personarent, et pias in lacrymas ægestos etiam animi colligerebant.

III. Monumenta fidei in Psalmis: primum ex commemoratione rerum antiquarum; tum decurrentium.

Nec immeritò. Cum enim, teste Augustino, *nullum aliud canticum nos doceat Deus, nisi fidei, spei, et charitatis, nihil Psalmis utilius ut fides roboretur, spes efferatur altius, charitas inardescat.* Et fidem quidem quæ fulciant, hæc sunt. Primum commemoratio beneficiorum ac miraculorum Dei, ex quo miseratus homines ignorantia mersos, et falsis plerumque addictos numinibus, patrem fidei nostræ Abraham pacto fœdere sibi copulavit, ejusque familie in magnum jam populum excreverunt, pastorem se, ac peculiarem regem præbuit. Quo factum est ut à servitute Ægyptiaca liberatam, ac per Mosen mediatorem ornatam legibus, firmatam imperiis, castissimis sanctissimisque religionibus ac caeremoniis consecratam, confirmatam ampliatamque fœdere, in terram Chanaanitidem ex veterum promissorum fide induceret: seque Abraham, Isaac Jacobique Deum, eundemque cœli ac terre

conditorem, quem Abrahamide colerent, esse testaretur.

Quin etiam suo tempore Davidem, ex pastore ovium regem, nec minùs pietate atque clementia quàm fortitudine victorisque nobilem suscitavit, quo duce Abrahamidarum imperium longè latèque propagaretur, pulsique Jebusæis, illa Jerusalem ac mater nostra Sion, divino nomini initiaretur; princeps urbium scilicet, sacerdotumque juxta ac legum majestatisque custos, regniq; pariter et sacerdotii caput. Quid quod eundem Davidem inclytum regem, uti jam memoravimus, divino actum instinctu, valem ac poetam psalterique Israelis, eundemque ut rerum gerendarum ducem, ita etiam canendarum auctorem præconemque fluxerit? Unde potissimum nobis hic Psalmorum liber prodit, quo sua pariter majorumque, imò verò ipsius Dei gesta, vates divinissimo atque excelssimò præditus spiritu, sempiternæ memoriæ consecravit.

IV. Vetus apud omnes gentes carminum canticorumque institutum: Mosis aliorumque exempla.

Sanè apud omnes populos ille ritus vetustissimus longèque sanctissimus inolevit, ut suas majorumque res carmine celebrarent, ipsisque numeris, ipsâ suavitate cantus auribus commendatas, animo etiam ac memoriæ altius indigerent. Quo ritu primus Moyses cum divino numine duo quadam præstisset, ut Israelitas et per mare Rubrum traduceret, et ab hostibus liberis sanctissimis legibus informaret, genua carmine hæc duo commendavit, summeque illud protulit: *Cantemus Domino: gloriosè enim magnificentus est; equum et ascensorem dejecit in mare, Exod. 15, 1; cum undis obruti hostes adhuc in conspectu essent, et marinis fluctibus jactata cadavera volverentur. Nec minùs excelsum illud quod moriturus cecinit, Deut. 32, 4: *Audite, cœli, que loquor, ut legem, tot signis portentisque firmatam, hominum mentibus inculcæret.* Quo etiam fonte manarunt ea cantica, quorum in libro Numerorum, cap. 17, 27, initia legimus. Nec piis feminis deest ille cantandi prophetandique Spiritus. Hæcque illa Debbora superbissimum Sisaron femineâ manu cæsum, ac profligatos hostes currusque diruptos et subjecit oculis, et posterorum memoriæ tradidit, victoremque laudavit, non hominem, sed Deum. Notum quoque Annæ præstantissimæ femine, conceptu Samuele, canticum, hæc minores grandiloquentia et exultatione prolatum, ut frustra Græcia jactet Lesbiam illam suam: nobis quoque præsto sunt nostræ poetrides, que non infandos amores, sed castissimos juxta ac vehementissimos in Deum affectus promant. His igitur David exemplis animatus, eodemque Spiritu afflatus, que in se Deus beneficia contulit, quæque sibi armis exequenda mandavit, ac pulcherrimis suavissimisque constructa versibus, lyraque seu psalterio apta concinuit, Alcanemque et Pindarum et Flæcum, quàm dignitate rerumque gestarum gloriâ, tam suavitato et magniloquentiâ vicit. Secutus Ezechias Davidem, rex regem, patrem filius; secuti alii vates, Isaias, Jonas, Habacucus, rerumque mirabilium historiam*

cantibus illustratam, ac temporum signatam notis, posteris reliquerunt. Quæ cantica nos, ne quid huic operi deesset, et hic commemoravimus, et ad calcem hujus libri exponimus.

V. Res antiquæ in Psalmis recensitæ.

Hæc verò juvat Israelitis impensè gratulari, quibus historiam Moses ipse legislator princepsque contexit; quibus odas, dramata, idyllia pastoralesque lusur; quibus sententias versibus distinctas informandis moribus composuere reges; quibus denique, pro Simoide Theocritoque, et Theogni et Phocylide, David et Salomon, inclyti reges, fuere. Atque horum operâ id consecuti sumus, ut quod postea præcipit Plato, poetici modi, divinissimum scilicet loquendi et scribendi genus, nonnisi divinis divinorumque virorum laudibus celebrandis inculcandisque legibus inserverent. Quippe David, noster Pindarus, alique lyrici nostri, non agones Olympicos et pugnas umbratiles, sed Abrahami, Isaacique ac Jacobi fidem, et beata Josephi vaticinia ac somnia, plagasque Ægyptiacas, ultricemque Dei manum, atque ipsius auspiciis decertata prælia, populiq; etiamnum profugi ac per deserta vagantis errores, seditiones, flagitia atque supplicia, atque inter hostiles insidias successus mirabiles; legem etiam in monte Sinai tam conspicuâ divini numinis presentia in ipso fuge initio promulgatam; denique totam à Mose conscriptam historiam, ipsiusque adèò Mosis dubitantis hesitantisque lapsus, quaque inde secuta sunt inculecanda ac repetenda posteris, versibus alligârunt, isdem quoque verbis que in Mosis historia continentur. Hinc illud à Numerorum, libro cap. 11, 35, in Psalmos translatum: *Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum, et ira Dei ascendit super eos, Ps. 77, 51. Quid quod sanctus David, illatâ arcæ fœderis in Sionis arcem, illud iterabat quod est in eodem Numerorum libro proditum, cap. 10, 35: *Cum elevaretur arca, dicebat Moyses: Surge, Domine, et dissipentur inimici tui, et fugiant qui oderunt te à facie tuâ.* Unde nemo non videt promanasse hæc Davidis arcem attollentis: *Exurgat Deus, et dissipentur inimici ejus, Ps. 67, 2; et cætera totidem verbis quod Moses præferebat. Nec minùs insigne illud mandatum Aaroni ac filiis, ut plebi benedicerent: *Benedicat tibi Dominus, et custodiat te: ostendat Dominus faciem suam tibi, et miseretur tui, Num. 6, 24, 25; que translata à Davide in hunc Psalmum 67, 2: *Deus miseretur nostri, et benedicat nobis: illuminet vultum suum super nos, et miseretur nostri.* Atque hæc, aliæque id genus, cum ex libris à Mose conscriptis atque ex antiquissimis sub eodem Mose frequentatis ritibus repetebant, nihil aliud quàm Mosen, resque à Mose gestas tanquam sub oculis representabant, ad confirmandam rerum antiquarum fidem.***

Omitto cætera in Psalmis ejusdem planè spiritus, que veterem historiam referant. Neque prætermissum illud, unde orsus est Moses: nempe orbem universum non machinâ, non manu, non aliunde conquistâ aut anxie elaboratâ materiâ, non denique avimo-

rum concursationibus atque conflictibus, sed statim Dei nutu ac verbo constituisse, datasque cœlo ac sideribus, terræque ac mari, quas servarent leges: quo ex capite Moses præclara illa ac mira contexit, que Abrahamo, Patriarchis, sibi que ipsi atque universo populo cognovissent: ut nempe constaret eum, à quo tanta miracula profluxissent, Deum, non alium esse quàm ipsum cujus voce jussum, nullo alio subsidio, universus orbis in lucem emerisset. His igitur inhaerens, David eundem ubique predicavit Deum, qui verbo velut misso, ac voce prolata, tot ac tanta gessisset; cujus doinde legibus omnia tenebantur; unde illud, Ps. 105, 2, 5: *Extendens cælum sicut pellem, qui tegis aquas superiora ejus: quo loco qui non videt alium ad illud Mosis, 1, 6: *Fiat expansio in medio aquarum (1), et dividit aquas ab aquis, planè cœcutat. Neque minùs lucentem illud in eodem Psalmo 105: *Qui fundavit terram super stabilitatem suam: non inclinabitur in seculum seculi. Abyssus sicut vestimentum amictus ejus; illud denique: *Ascendunt montes, et descendunt campi in locum quem jundasti eis: terminum posuisti, quem non transgredientur, neque convertentur operire terram.* Et alio in Psalmo clariùs disertisque verbis: *Verbo Domini cœli firmati sunt; et spiritu oris ejus omnis virtus eorum: congregans sicut in utraque aquas maris, ponens in thesauris abyssos, Ps. 52, 6, 7. Ubi quid aliud repetitum, quam illud sancti Mosis, Gen. 1, 9: *Congregentur maria (2) et subditumque illud, unde omnia orta sunt: *Quantum ipse dixit et facta sunt: ipse mandavit, et creata sunt; atque additum vel corollari loco: *Statuit ea in æternum, et in seculum seculi; præceptum posuit et non præteribit, Ps. 147, 6. Quis ergo negaverit Davidem à Mose doctum ad illud initium cuncta revocasse? Jam odæ seu psalmi, eruditissimum scilicet poematis genus, non modò ad antiquam novamque historiam, sed etiam ad festos dies et sacrificiorum ritus, ac majorum instituta semper alludunt. Quis autem nesciat apud Hebræos, leges, mores, ritusque ita intextos historię, ut hæc à se invicem avelli nequeant? neque unquam futurum fuit, ut David hæc omnia, totamque adèò majorum historiam ab ipsâ Genesi mundique initii repetitam caneret, populoque, ut vulgatum notamque canendam traderet, nisi eam quam nunc quoque legimus à Mose contextam historiam, et in manibus habuissent, et animo penitus imbibissent.*******

VI. Confutatio ex Psalmis, qui Pentateuchum ab Esdrâ aliter confectum credunt.

Quò magis admirari libet eorum hominum amentiam qui Mosis nomine semper insignita ac celebrata volumina, rectorisq; ætatis auctoribus tribunt: pars Esdræ; pars insulsum commentum aversati, antiquioribus aliis circa Salmanasaris tempora scriptoribus, ut nuper apud Batavos quidam, nullo historiarum tradi-

(1) *Fiat expansio in medio aquarum.* Le texte de la Vulgate porte: *Fiat firmamentum.* La version Xantius-Pagnini a traduit: *Sit expansio.* (Edit.)

(2) Il y a dans la Vulgate: *Congregentur aque.* (Edit.)

tionisve suffragio, somniarunt. Atque illi, si Deo placet, bene Christianos se haberi putant, si Christum nomen, à Christo commendata instrumenta contemnant: præposterii homines, quibus nihil pensi est evertere omnia, dummodo cæteris doctiores acutioresque videantur, ac sine more modoque, gravissimo in argumentum ludant. Qui quidem, ut hic omittamus tot scriptores, tot prophetas, totumque ad eam Hebraicæ Reipublicæ statum, cum Mosis historiâ librisque connexum: ut hæc, inquam, omittamus, unius Davidis vetustissimi regis testimonio, et hymnis à toto pridem populo decantatis, cumulatisimè refelluntur. Hinc accedunt ad canticâ, Psalmorum libro comprehensa. Cæterum enim ipse Salomon, dedicato templo, à parente Davide institutos sanctissimi juxta ac nobilissimi edificii apparatus; canunt alii alia piorum regum gesta; canunt profigam captivamque gentem, ac Mose contempto impetata à Mose intentatas minas. Canit Ethan Ezraites datam Davidi, Davidisque soboli de regno obtinendo fidem velut in irritum abisse, Deumque piis cantibus ad pristina promissa revocat. Quid plura? que ante templum conditum, quæque templo stante, everso restituitoque, recentissimâ memoriâ gesta essent, ea suis distincta notis atque temporibus canimus, ut antiquissimis interesse conventibus præsertim sacra intueri, atque in his cum sancto Davide alisque sacris valibus Christum cogitare videamur.

VII. Firmata fides ex vaticiniis Davidicis de Christo: hinc quoque spei incitamenta.

Nam et illud confirmandæ fidei luculentissimum argumentum in Psalmorum habemus volumine, ut de Christo venturo à Davide edita oracula audiamus. Cùm enim antiqua per Abrahamum ac Mosen gesta, uni Christo suis temporibus adventuro præluerent, designatas est David, utraque inter tempora medius, qui quidem vetusta memoraret, iisque firmandis nova ipse generet, tum, quod erat vel maximum, futura præcineret. Neque immerito: quippe cùm prognatus è Davide Christus, Davidis filius appellandus esset. Itaque ob eam causam evectus est in regnum, ut Christi regno præluderet; datusque Salomon ille pacificus, in quo intueremur Christum pacis principem. Hinc David universas res Christi executus, et ante Luciferum geniti originem sempiternam, et inter homines nati regnum, sacerdotium, gloriam atque dedecora cecinit, Judæorum ac Gentium coitiones conjurationesque, crucem denique ipsam ac resurrectionem et ascensum in coelos, secutasque victorias, et ad fidem Abrahæ tractatas omnes gentes, in ejus scilicet semine Christo benedictas; magnamque Ecclesiam toto jam orbe diffusam, revocatosque tandem, tanquam postliminî jure, ad sui generis nominisque primordia mortales, per tot secula divinitatis oblitos. Neque verò quidquam est, quo se Christus commendat magis quam Psalmorum libro. Sæ Davidis filium, Davidis quoque Dominum, Davidis ipsius auctoritate decernit. In ipsâ etiam cruce, Davidis Psalmo pronuntiato, tantum sacrificium atque

humani generis propitiationem incitat: Davidis intentis oraculis, proficitur sitim felle acetoque sedandam. Quis ergo est tam languidus, quem ista non movent? Quis non fide vivâ Davidicos sonet Psalmos rerum gestarum memores, præsentium testes, prescios futurorum? cümque tot ac tanta super Christum et Ecclesiam olim à Davide prædicta, jam representata videat, quis non futura præmia, qui postremus est denique divinarum promissionum fructus, animo complectatur?

VIII. Spes incitata in Psalmis; futuræ vitæ felicitas sub figuris adumbrata.

Atque hæc illa spes est, quam secundo loco diximus incitari Psalmis. Quò enim exurgat divinæ bonitatis atque potentie, Christique ad eam fide fretus animus, nisi ad res divinas atque sempiternas? Unde ipse sanctus David: *Deus cordis mei, et spes (1) mea, Deus, in æternum.* Atque iterum, Ps. 85, 5: *Beati qui habitant in domo tuâ, Domine: in secula seculorum laudabunt te...* et Ps. 53, 9: *Inebriabuntur ab ubertate donnis tuæ, et torrente voluptatis tuæ potabis eos;* quam sanè exuberantiam sanctæ et à Deo præstitæ voluptatis, fragilis lujus et egece mortalis conditio non capit.

Sanè confitemur futuri seculi felicitatem non perspicuis disertisque verbis, sed sub figurarum involucris, pro veteris testamenti ratione, à sancto Davide, ut à sancto Mose, fuisse adumbratam. Quemadmodum enim, teste Paulo ad Hebræos, Abraham cum Isaac et Jacob, re promissionis cohereditibus, Hebr. 11, in promissâ terrâ tanquam in alienâ extructis tantum casulis demoratus, ibique se hospitium ac peregrinum recognoscens, sub ejus figurâ celestem patriam ac paratam à Deo civitatem permanentem inquirebat: ita beatus David dum re promissionem terram populo Dei armis asserit, dum Jerusalem extruit, atque ad sanctuarium celestresque coetus divino numini consecratos lotis anhelat precordiis, quid aliud in eis nisi Christum, et aperta per Christum aeterna illa nec manu facta sancta, atque illam beatissimam in coelis sanctorum societatem recogitat?

IX. Loci quidam in Psalmis, quibus spes omnis ad præsentem vitam redacta videatur.

Neque verò quemquam movere debet, quòd hæc David allive cæcinerit: *Non mortui laudabunt te, Domine,* Ps. 115; et Ps. 6: *Non est in morte, qui memor sit tuâ; in inferno autem quis confitebitur tibi?* Et illud, Ps. 145: *Exibit spiritus ejus, hominis scilicet, et ipse revertetur in terram suam: in illâ die peribunt omnes cogitationes eorum.* Et illud, Ps. 29: *Nunquid confitebitur tibi pulvis, aut annuntiatibit veritatem tuam?* Illud denique, cuiuscumque sit: *Nunquid narrabit aliquis in sepulcro misericordiam tuam; aut cognoscentur in tenebris mirabilia tua, et justitia tua in terrâ oblivioni?*

(1) Le texte sacré porte: *pars.* Le mot *spes* substitué est peut-être une faute d'impression qui de la première édition aura passé dans les suivantes. (Edit.)

Ps. 87, 12, 15. Quibus homini post mortem, non cantus non Dei laus, non denique memoria aut cogitatio ulla relinquatur; quin ipsi mortui Deo penitus excidisse, et à manu ejus omnino repulsi, hoc est, in nihilum abfisse videntur, cùm dicitur, *ibid.* 6: *Sicut vulnerati dormientes in sepulchris, quorum non es memor amplius; et ipsi de manu tuâ repulsi sunt:* quibus ad exumalum additur, Ps. 115, 114: *Sed nos qui vivimus, benedicimus Domino.... in regione vivorum.* Ut qui hæc in vitâ degunt, soli canere, soli placere Deo, soli in Deum sperare judicentur.

X. Horum locorum explicatio, atque inde quoque vitæ futuræ spes firmata.

Hæc inter meminimus que illorum temporum conditio fuerit; nondum enim affuisse plenè celeste lumen illud, quo futuram vitam intueri detur, nondum propulsum esse sanctorum viam, ut ait Apostolus, Hebr. 8, 9; Evangelio denique et Christo reservatum celestia arcana resarere; neque rudem populum ad animarum statum, aut ad spirituales illas castasque delicias, que sensum omnem exuperant, assurgere potuisse; quas proinde in vivorum coetibus festisque adumbrare, et crassam adhuc gentem hoc sensibus objecto pabulo inescare oporteret. Quare Davidem aliosque hujus avi vates, dum hæc et alia supra memorata de mortuis referunt, nihil aliud in mortais attendisse constat, quam naturalem mortuorum statum, quo omnia hujus vitæ consilia cepta que intereant; non sacris, non profanis coetibus interesse, aut, festos dies cum populo agere liceat; quod est verissimum. Neque enim in sepulchris exaudiebatur ulla vox Domino letantium, aut ulla templi videndi in sepulcro spes erat: quæ cùm ingemisceret, neque quidquam aliud moriendo deplorarent, nempe illud ostendebat, in his omnem sibi vitæ jucunditatem repositam, neque videri quidquam in morte tetrius, aut in sepulchris tristius, quam quòd ibi Dei laus, et illa animi in Deum exultantis gratulatio conticesceret.

Hinc spiritualibus verisque Judæis, hoc est, veris laudatoribus qui in rudi licet gente, ad excelsiora animos attollebant vitæ melioris certa spes affulgebat. Qui enim solo Deo ejusque laudibus delectarentur, qui fieri posset, ut eos Deus ipse desereret: neque curaret mortuos, qui ad extremum usque halitum omnem in ipso gloriam ac voluptatem collocarent? an ipse eorum ora in æternum clauderet, animas ad suam imaginem ac similitudinem factas extingueret? Absit hoc à tantâ Dei benignitate: imò veris illis sanctisque Judæis spirituales oculos aperiebat intus, quibus in sempiterna gaudia mentem intenderent. Hinc illud Ps. 61, 8, 9: *In Deo salutare meum, et gloria mea, Deus auxilii mei, et spes mea in Deo est;* tum adhortatio: *Sperate in eo omnis congregatio populi; effundite coram illo corda vestra: Deus adjutor noster, et quidem, in æternum.* Ne adversarios, ne insidias, ne ipsum interitum servi Dei metuant; imò verò beatos se futuros inter immortales Dei laudes exclament his verbis: *Beati qui habitant in domo tuâ, Domine! in secula seculorum,*

laudabunt te, Ps. 85, 5; qualia passim in Psalmis occurrunt. Qnin igitur, inquis, sanctus David hæc futuri seculi bona exponebat planis disertisque verbis? nempe quia hæc parò commemoranda erant, que crassioribus ingenis risui, aut etiam offensiculo futura essent quippe cùm in mortuorum animabus, more Gentilium, nihil nisi impius cultus, falsos Deos scilicet ex hominibus consecratos, aut placandis manibus inferias, ac divinationes umbrarumque citationes, sive, ut vocant, necromancias aliaque perinde inanâ, imò etiam noxiâ et infanda cogitent. Itaque animarum ac futuri seculi arcana, crasso adhuc populo tecta sub figuris, quibus et perfecti doceri, nec rudiores gravari possent.

XI. Charitatis incitamenta in Psalmis.

Jam nihil est cur amplius de summo Davidis erga Deum amore queramus: effulget ubique in Psalmis, primum quidem ipsa res simplicibus ac familiaribus verbis: *Diligam te, Domine,* Ps. 17; deinde amandi cause; Dei veritas, sapientia, sanctitas, pulchritudo, majestas; induti decore, invecti nubibus, insidentibus coelos, atque inde coruscantis, elocantis montes, maria increpantis, liquefactis terram, totumque orbem nutu commoventis; tum hæc inter magna et admirabilia, effusa bonitas, omnibus provida, nec indignata corvos quatuorvis aspera vae Deum invocantes; in homines verò propensa benevolentia, inexhausta liberalitas; deinde in electos plebemque dilectam paternus animus, promissorum fides, tutaque amicitia, nihil cura, nihil officii pretermittens; studium erga pios, erga impios quoque patientia; denique indulgentia erga penitentes; horumque omnium vivax, ipsisque visceribus atque ossibus insidens sensus, unde ille clamor: *Omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi?* Ps. 54, 10.

Quâ in re quandoquidem Israelitarum sancta gens, non ritu cæterarum, visibiles ac deauratos Deos coleret, David Mosen secutus, singularem operam adhibuit, ut per se inconspicuum, neque tantum sensus omnes, sed ipsam etiam mentis aciem supergressum, operibus, beneficiis, miraculis conspicuum præsentemque redderet. Hinc illa in Psalmis amori inflammando assidua consideratio operum Dei; horum præstantia, ordo varietas, immense sapientie industriæque testis; atque inter opera Dei, illud præclarissimum, nempe in populo Israelitico, humane generis focus cum Deo initium; atque hic nobilissimum ac perfectissimum opus, quo se Deus exhiberet, ipsa lex omni auro purior ac pretiosior. Hanc ergo beatus David amat, amplectitur, deoscat, Dei veritate ac decore plenam; hanc nocte dieque versat; huic intelligendæ inhiat; non à manibus unquam, non ab ore dimittit; hanc gestat in oculis; hanc imò pectori medullisque infigit; hujus admiratur speciem, arcana scrutatur, in eâ spem, gaudia, gloriam, divitias, amicitias, consilia, omnia denique reponit; hujus æquitati ac rectitudini se aptat; eâ se regit, se tectur, se exornat; armâ hæc, hunc clypeum, hos ornatus, venustatemque cogitat; sic amat, sic fructur,

Quorum omnium hoc caput : *Scitote quia Dominus ipse est Deus : ipse fecit nos , et non ipsi nos*, Ps. 99, 5 ; quod oblique in Psalmis , quàm graviter , tam variè ac suaviter inculcatur , ut et à quo sumus nos nostrarque omnia , corpus , animus , cogitationes , sensus , voluntatesque penitus adinvenimus.

XII. *In Psalmis admirabilis sensus charitatis in Deum.*

Hæc amoris incitamenta , hæc cause , tum effectus mirabiles , Dei admiratio , exultatio in Deum ; tanta illa quidem , ut ex animo in corpus redundet ; unde illud Ps. 62, 2 : *Sititit in te anima mea : quàm multipliciter tibi caro mea* ; et Ps. 85, 5 : *Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum*. Tum Dei canendi mira suavitas , quasitumque in citharis amori solium ; dulcesque atque uberes ex verâ pietate fletus. Hi Davidis sensus ; at postquam voluptate amens à lege aberravit , insecti genitus tristiores , lique continui ; tum ex imo pectore non modò suspiria , verum etiam fremitus ; non aves solitarie flebilis sonant , non leo rugit violentius ; tum ipso lectu contabescens artus , nec modò lacrymis ; his cibos , his lectum irrigat ; verum in fontem oculi ; excavate propemodùm genæ , deductique in sinum rivi ne ipsa quidem venia inarescant. Quis non extardescat ad tantos Davidis ignes ? His auditis carnibus , hoc amore perspecto , quis tam durus atque immitis animus qui non gustet ac videat quàm suavis sit Dominus ?

XIII. *Charitas quoque erga proximum , etiam erga inimicos.*

Nec minor in sancto rege fraternæ charitatis sensus , quippe cum inter alias tanti principis dotes mansuetus ejus ac misericors animus à Salomone filio imprais commendatur : *Memento enim David*, inquit Ps. 151, *et omnis mansuetudinis ejus*. Quo animo et Sauli necem machinanti parit , et mortuum ulciscitur ; imò etiam defest amarissimis ac verissimis lacrymis , quamquam ejus necesse regnum ad se translatum videbat. Quod idem in Isboso Saulis filio contigit , cujus percussores rex optimus merito supplicio affecti , testatimque voluit non gratum facturos , qui sibi adversantes cæde conspicerent. Toto denique Israele conquistivè à Saulis domo quos beneficiis cumaret : tam excelso erat animo , tam erecto supra omnem injuriarum memoriam. Sanè cum ipse Nabalum , ferum hominem , interfecturus esset , mississimo Abigailis alloquio placatus , hæc edidit vocis , invecitè immortalæ clementiæ testes : *Benedictus Dominus... et benedictum eloquium tuum : et benedicta tu , quæ prohibuisti me hodie , ne irem ad sanguinem , et ulciscer me manu meâ*, 1 Reg. 25, 32, 33 ; tantam voluptatem vir mitissimus ex misericordiâ ceperat. Quid Semel ille nequissimus , à quo non modò probrius , verum etiam lapidibus impetitus tantus rex , et tamen dedit veniam , neque à nefarij villissimique hominis cæde prohibuit ; neque Salomonem in eum commovisset , nisi novo regno sub adolescentulo rege , anâ inquietissimâ , turbarem aliquid à præfacto turbulentoque ingenio messisset Cæterum ubi hæc cause aberant , indulgentis-

simum se præbuit. Cujus rei gratiâ non immeritò hæc de se ipse predicat Ps. 58, 9, 10. *Opprobrium insipienti , ô Deus , dedisti me : obmutati et non operati es meum , quoniam tu fecisti*. Satis enim intelligebat nihil licere impiis adversus bonos , nisi Deus furentibus habenas permitteret ; atque in illatis injuriis , non eorum malevolentiam , sed Dei justissimam ac providentissimam considerabat manum. Itaque iram suam prenebat tacitus : *Ego autem*, inquit Ps. 37, 14, 15, *tamquam surdus non audiebam , et sicut mutus non operiens os suum : et factus sum sicut homo non audiens , et non habens in ore suo redargutiones ; tot licet positus insidius , tot maledictis læcessitus , tam inultus , indefensusque , ut etiam inimici insoulescerent , et silentium conscientiæ imputarent*. Virum enim innoxium oppugnantem gratis ; ac pro eo , inquit Ps. 108, 5, 4, 5, *ut diligerent , detrahebant mihi : posuerunt adversam me mala pro bonis , et odium pro dilectione meâ ; et tamen semper mitis atque benevolus , etiam adversus ingratos , nihil cuiquam intentabat mali , et ab omnibus proditus , ad Deum se convertebat , atque omne presidium , omne solatium in oratione reponebat*: *Ego*, inquit Ps. 54, 12, 15, *orabam , tantos inter dolos atque nequitiâs ; et iterum : Retribuebant mihi mala pro bonis , sterilitatem animæ meæ*, id est , ut me orbam , egenum , cassum omnium facerent ; at ego , cum mihi molesti essent , non arma , non odia , non ultiones cogitabam ; quin potius inducbar eliceo , humiliabam in jejuniis animam meam , et oratio mea in sinum (1) meam revertebatur : quasi ad amicum , quasi ad fratrem meum , sic ambulabam ; hoc est , tacitas fundebam in sinu meo preces , ac fraternæ societatis memor , intuebar in hoste quamvis , amicum et fratrem. His inimicorum injurias propulsabat , Ps. 140, 5 : *Oratio*, inquit , *mea in beneplacitis eorum* ; vel , ut habet Hebræus , *oratio mea pro malis eorum* ; itaque media inter frequentium iras , attollebat ipse puras ad cælum manus , clarâ voce testatus Ps. 7, 5, 6 : *Si reddidi retribuētibus mihi mala , decidam meritò ab inimicis meis inanis ; persequatur inimicus civitatem meam , et comprehendat et conculet in terrâ vitam meam , et gloriam meam in pulverem deducat*. Sic ille preveniebat Evangelicam lucem , quasi jam audisset Dominicum illud , Matth. 25, 44 : *Diligite inimicos vestros ; benefacite his qui oderunt vos : orate pro persequentibus et calumniantibus vos*. Et illud : *Noli vinci à malo , sed vince in bono malo*.

XIV. *Inimicorum commemoratio , atque adversus eos imprecationes in Psalmis quàm à vulgari sensu abhorreant.*

Sanè cum in omnibus ferè Psalmorum versibus de inimicis quærentem Davidem audiamus , opere pretium erit semel intelligere quos ille inimicos habere se putet. Sunt autem inimici Dei , hoc est , violenti quique , injusti , oppressores ; uno verbo scelertis atque impii. Hinc illa vox Ps. 138, 21, 22, 25 : *Nonne qui*

(1) L'auteur suit ici la version de S. Jérôme. Il en est de même de quelques-unes des citations suivantes. (Edit.)

oderant te , Domine , oderam , et super inimicos tuos tabescebam ? Perfecto odio oderam illos , et inimici facti sunt mihi ; cujus rei testem invocans Deum , hæc subdit : *Scrutare me , Deus , et cognosce cor meum : proba me , et scito cogitationes meas* (1).

Quæ cum ita sint , neminem commoveri oportet tot execrationibus , quibus veteris Testamenti scriptores , et ipse sanctus David , hostes Dei suosque diris devovere , infaustaque omnia imprecari videntur. Non enim in animum tam mitem , tamque ab ultione purum , hæc , ut sonant , incidunt. Sed ita intelligenda , primum ut conditionalia sint , hoc est , ut mali malè pereant , nisi resipuerint. Non enim David benignissimus perditissimorum hominum sanguine delectatur , pro quibus se jejuniis , cilicioque afflictabat. Hæc ergo comminantis potius quam imprecantis sint. Certè cum impius videbat se superbè effereutes , quo studio in Deum erat , extabescebat animo , et in lacrymas diffundebat : *Vidi enim prævaricantes , et tabescebam , quia eloquia tua non custodierunt : exitus aquarum deduxerunt oculi mei , quia non custodierunt legem tuam*, Ps. 118, 156, 158. Neque aliâ causâ suos etiam delectatur inimicos , quam quòd dolis , contumeliis , ac cædibus excoGITATIS , Dei concubant leges. *Tabescere me fecit zelus meus , quia oblitus sum verba tua inimici mei*, Ps. 118, 159. Hæc igitur causa erat , cur eos quoque execratus frustra minaretur ; quâ in re clementiæ potius quam iræ indulgebat. Id enim agebat exemplo ipsius Dei , ut gravibus iniis scelere deterreret. Hinc illa precatio Ps. 6, 11 : *Erubescant , et conturbentur vehementer omnes inimici mei ; convertantur , et erubescant valde velociter*. Accelerari petis penas , quibus facit contumaces , citò revertantur ad Deum , neque ad penitentiam inductant. Quò etiam illud pertinet : *In malitino interficiebam omnes peccatores terræ , ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem*, Ps. 100, 8 ; ne aut impunes ipsi magis superberent , aut prostratis legibus vitæ grassarentur ; quòd si neque penis deterriti , destinato animo in Deum insanire porrò pergunt , tum justitiæ ardentissimum studium seu zelum , imò ipsam Dei justitiam induti David alique sancti deponent ad supplicia præfractam et omnia asuram insolentiam , ne Deus ipse alere scelera videatur. Hoc illud est quod David modò predicabat perfectum odium : *Perfecto*, inquit Ps. 138, 22, *odio oderam illos*, non ultiones libidine , aut animi explendi studio , sed ex perfecta regulâ veritatis quæ homines diligimus , scelera odimus , et coerceri volumus.

Hæc accedit harum imprecationum sensus excelsior ; namque , teste Chrysostomo quæ execrationes videntur , execrationis speciei vaticinia sunt. Sic Judæ proditoris Judæorumque penas imprecationis specie David exequitur ; extorres , proteros , vagos , ad hæc erode atque amentia percitos fore denuntiat ; quæ non optat , sed providet (2) ; neque hæc execramenta , sed

(1) Version de S. Jérôme. (Edit.)

(2) Il y a lieu de croire que le mot *providet* qui se trouve dans la première édition est une faute d'impression qui a été copiée dans les suivantes , et qu'il faut lire : *prævidet*. (Edit.)

oracula sunt prophetici spiritus. Hæc igitur omnia duabus de causis facile excusantur , justitia zelo , ac prophetandi auctoritate ; quæ duo paucissimis complexus Augustinus in Ps. 54 Conc. 2, in v. 6, Edit. Bened., Sermon. 1, n. 9, t. 4, p. 254 : *Hæc*, inquit , *Sanctus David futura prædixit , non quasi ut evenirent optavit. Quamquam et in spiritu Dei propheta sic ea dicit , quomodo illa Deus facit , certo judicio , bono , justo , sancto , tranquillo ; non perturbatus ira , non amaro zelo , non animo inimicitarum exercendarum , sed justitiâ victoriarum puniendorum : verumtamen propheta est. Hæc enim Augustinus. Cæterum meminimus multa in veteri Testamento pro eorum temporum ratione dici ; quibus temporibus frangende contumacia ac duris cervicibus edomandis , Dei severitatem ostentari et eminare oportebat ; quibus temporibus Moyses hominum mitissimus , ad tot ac tanta supplicia inferenda cogebatur ; quibus Elias in duces ac milites superbiebentis de coelo eliciebat ignem ; quibus Eliseus immisissis uris ulciscēbatur etiam parvulos licentibus debacchantes ; que nunc si quis cogitet , audiat à bono Domino : *Nescitis cujus spiritus estis*, Matth. 12, 10, cum alia poscat is qui arundinem contractam non conterit , neque extinguit fenum suum.*

XV. *De veteris populi sacramentis , pioque erga ea Davidis affectu.*

Atque hæc de ratione et instituto , ipsoque adeò , ut ita dicam , Psalmorum spiritu , deque animis ad fidem , spem et charitatem inflammandis , in antecessum colligere placuit ; quòd sparsa in Psalmis , validiora et incitatoria visa sint , si uno velut aspectu intenda proponerentur. Quem ad locum pertinet de veteribus sacramentis , deque miro erga ea Davidis affectu dicere. Sacramentorum autem veterum nomine , latiore significati hic intellecta volumus , arcam , templum , Sionem , sanctam civitatem , terram ipsam Israelitis hereditati datam , denique ea omnia quibus Christus , Ecclesia , atque ea , quam expectamus , beata et æterna civitas , designantur. Sanè duabus de causis hæc veterum Hebræorum animis penitus inhaesisse notum , et quòd prisca memorarent , et quòd ventura nuntiarent. Ac primum ea erat arca fœderis , quæ à Mose fabricata , jam inde ab initio Israelitice peregrinationis testis , populo profugo ac per invia deerranti , ac deinde posteris præstitisset presentiam Dei. Et intus quidem Decalogi tabula , in ipso Sinai Dei digito exarata , non modò præsentem , verum etiam imperantem , ac tantum non fulminantem Deum referebant. Desuper verò impositum propitiatorium sive oportorium , *scabellum pedum Dei* , attestante Davide Ps. 98, 5, ejusque sedes erat ; vacua illa quidem , si oculos consuleres : neque enim ulla forma quam videres , insidebat ; sed , si intelligeres , pure menti exhibebat invisibilem Israelis Deum. Cæterum tanta tamque occulta majestas , fuis nide clarâ voce oraculis , atque explendescēte virtute divini , se præsentem dabat. Quò cum accederent , inhabitantem Deum , ac sub ejus nomine refluxum Jordanem , ut in quodam Psalmo canitur ; collapsa Jericentis , neque unquam resurrectura mœnia ; collapsæ

deum delubra, ipsumque Dagonem; ad hæc Philistæos insanabili percussos plagâ, aliæque miracula recentissimâ memoriâ per arcam edita, coram intueri videbantur. Ad hæc igitur David miris desideriis suspirabat: exultabat ad Sanctuarium in quo collocata erat. Hic vultum seu faciem Dei, hic Deum ipsum assidue requirebat, cum diceret, Ps. 26, 8: *Faciem tuam, Domine, requiram*. Hanc alii vates his verbis reposebant, Ps. 85, 1, 5: *Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum*, undè subdant: *Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum*. Hanc pulchritudinem, gloriam, deum, sanctitatem Israelis quotidianis vocibus appellabant: hinc ille sollemnis adorandæ arce, ritus, propter insedentem Deum, juxta Davidicum illud, Ps. 98, 5: *Adorate scabellum pedum ejus*. Nec minoris erat cultus, arcæ prodeunte, tanquam triumphante Deo, Davidis exultatio et tripudium, nequiquam succedente reginâ. Is inerat pio regi affectus in arcam; eujus rei gnari, cum Absalomum fugerent, universi Levide arcam attulerunt, tantâ in calamitate solatio futuram. At dixit rex ad Sadoe: *Reporta arcam Dei in urbem*. *Si inenero gratiam in oculis Domini, reducat me, et ostendet mihi eam et tabernaculum suum*. *Si autem dixerit mihi: Non places, præsto sum: faciat quod bonum est in oculis suis*, 2 Reg. 6, 20, 21; 15, 24. Quæ verba perpendentibus nihil incredibile habere videbantur affectus mirabiles in arcam, quantos passim in Psalmis adrecesse videbimus.

Auxit religionem ipsa structura templi auctore Salomone, illatâ videlicet arcâ federis in locum suum; quem locum Dominus à se designandum per Mosem edixerat, à se designatum toti signis editis firmaverat; quo in loco sacri coetus, caste religiones, sancta convivia, pii cantus à majoribus traditi celebrarentur. Hinc Jerosolyma Deo dilecta civitas; fervebant visæ ad urbem ac domum Dei ferentes, ingente lætitiâ ac plausu, ut sæpè in Psalmis legitur; terra ipsa Palestina summæ voluptatæ erat, quippe tot divinis manifestationibus consecrata, tot inibi vigentibus avite fidei ac divinæ beneficentiæ monumentis. Ad eam ergo David exul incredibili cupiditate ferri; populus verò universus in Babyloniam transportatus, eam assidue cogitare, extra eam genere, non lætitiæ unquam indulgere, non cantibus: *Quomodo enim cantabimus canticum Domini in terrâ alienâ?* Ps. 136, 4. Quin etiam urbe diratâ, templo in cineres reducto, locum tamen ipsum venerari ac diligere; unde illud in Psalmis captivitate tempore piis cum flelibus decantatum: *Quoniam placuerunt servis tuis lapides ejus*, Ps. 101, 15: *placuerunt ipsa rudera eversæ civitatis ac templi; et terra ejus miserabuntur*; id est, excisam, desolatam in defesso lactu prosequuntur. Ac præsentem quidem eò deferre munera ac thus, ut est à Jeremiâ proditum; absentes verò, è loco captivitate eò intendere oculos, ac verso in patriam vultu ex præscriptis majorum precibus fundere, exemplo Danielis flectentis genua Deumque adorantis contra Jerusalem; eò quòd jam inde à Davidis Salomonisque temporibus, Dei nomen ac titulus ibi collocata essent: tantâ loci reverentiâ, tanto

templi desiderio, tantâ charitate patrii soli tenebantur!

Hæc inter, veri ac spirituales Judæi, hoc est, ante Christum Christi discipuli, altiora cogitabant, et rerum celestium sacramenta venerari, novam Jerusalem, novum templum, novam arcam intuebantur. Ut enim reliqua aperta et obvia prætermittant, arca Testamenti Christi Ecclesiæ est, vera Dei sedes, in quâ pro Decalogi tabulis Evangelici mandati cœlestes depositum. Arcæ in deserto, arca captâ à Philistæis et inter eos victrix, arca in campis sylvæ, et variis in domibus vâga, peregrinantem, afflictam, ab inimicis oppressam, et tamen ubique victricem et semper Deo plenam demonstrat Ecclesiam. Arcæ elevata in Sion arcam ac deinde in sanctuarium, eandem Ecclesiam monstrat, sed jam triumphantem, et ad caelos translatam. Quin etiam sublimiore sensu arca, ipse Christus, quo velut oraculo Deus insidens, quid velit edicere; arca, ipse Christi caro quam plenitudo divinitatis inhabitat, quod Dei scabellum olim Apostoli in terris, et nos quotidie in mysteriis adoramus; in quâ carne, ut in arcâ, descendit et ascendit Deus. Et quidem descendit ad multitudinem filiorum Israel, quod est de arcâ in Numeris proditum, cum in terris visus est, et cum hominibus conversatus. Rursus autem ascendit in requiem suam, ad paternum sinum unde exiverat, et ubi semper erit unigenitus filius. Huc ergo ascendit cum arcâ sanctificationis suæ, cum carne quam suscepit. Ista arca illa federis, sic antiquum illud templum in quò illata est, ad novum quoque Testamentum pertinent; in cœlo appaerere. Quo exemplo nos quoque et templum et arcam videmus in cœlo, cum in his cœlestia mysteria contemplantur. Quæ omnia si exequi nunc pergitimus, inus in longum: sed hæc tamen commemorari e re fuerit, cum ut vel præcipuus ac frequentissimus in Psalmis illustraretur locus, tum ideò maximè, ut quoties ejusmodi occurrerit, occurrant autem sæpissimè, statim intelligeremus quò nos deducerent. Ergo arge aures, christiane lector, et ubi talia in Davide legeris, tu mihi fac cogites, non arcam, fragile lignum, aut tabernaculum contactum pellibus, non urbem lapidibus compositis, non templum divinæ majestati angustum; sed Christi et Ecclesiæ sacramenta, sed vivos lapides, Christo angulari lapidi coaptatos; sed ipsam Euchariæstiam præsentis Dei testem; denique cœlestis regnum et æternam felicitatem.

CAPUT II.

De grandiloquentiâ et suavitate Psalmorum.

XVI. *Psalmorum stylus; ac primùm grandiloquentiâ et rerum ac sensuum majestatem.*

Nunc de stylo Psalmorum. His inesse dicimus grandiloquentiam summâ cum suavitate conjunctam. Et quidem grandiloquentiam hæc faciunt: primùm rerum sublimitas: de Deo: *Elevata est magnificentia tua super caelos*, Ps. 8, 2; *Cæli enarrant gloriam Dei*, Ps. 18, 1; *Qui facit mirabilia magna solus*, Ps. 155, 4; tum tantis rebus apta verba, non inflata, non vana, persæpè sint,

plura, sed altissimo sensu: qualia ista sunt: *Deus meus es tu; bonis meis* (1) *non eges*, Ps. 15, 2, non sacrificiis, non numeribus, non laudibus; tibi magnus, tibi beatus: sæpè tamen splendida et ornata: *Dominus regnavit, decorem induit: induit Dominus fortitudinem*, Ps. 92, 1. *Laudem et decorem induisti, anictus lumine sicut vestimento*, Ps. 105, 1, 2. His congrui sensus motusque: *Tu terribilis es, et quis resistit tibi?* Ps. 75, 8. *Quàm magna opera tua, Domine! valde profunda sunt cogitationes tuæ; vir insipiens non cognoscit, neque stultus intelligit istud*, Ps. 91, 6, 7. Nec aliter de Christo. Quàm enim magnum illud: *Dixit Dominus Domino meo: Sede à dextris meis*, Ps. 109, 4; tum illud: *Ex utero ante luciferum genui te*, ibid. 5; et illud: *Sedes tua, Deus, in seculum seculi*, Ps. 44, 7; *cum ob rem unxit te Deus, Deus tuus*, ibid. 8. Quid enim sublimius quàm Deus à Deo unctus? Illud verò quàm simplex: *Speciosus formâ præ filiis hominum: diffusa est gratia in labiis tuis*, ibid. 3. Rursus autem quàm ornatum, quàm splendidum: *Specie tuâ et pulchritudine tuâ, et decore tuo prosperè age*, ibid. 5. His, inquit, succinctus, invehere curat; ad bella hostes vultus tui verborumque crûditi; id enim iste locus intelligenti sonat; quo quid sublimius?

XVII. *Subjicere oculis, quàm vividum in Psalmis.*

Sed nihil in Psalmis aut frequentius, aut vividius, quàm illud quod vocant, subjicere oculis, ac ponere ad vivum expressam imaginem. En pingendi hostes promodum infensi ad rabiem; uno verbo rem transigit: *Frenderunt super me dentibus suis*, Ps. 34, 16; alibi: *Viderunt me, et moverunt cepita sua*, Ps. 108, 25: quo simul denegantes, comminantes, insultantesque videas. Pedites maledictus? Huic præsto sunt arma, sagittæ, venenati dentes et ad vivum infixi. Sin amici infidi: *Amici mei et proximi mei quasi ad leprosum steterunt*, Ps. 57, 12: procul scilicet, ac velut aversis oculis, nec alloquio dignati: en ipsa res nativis suisque depicta coloribus. Quid si efformandus æger? patent viscera, necdum obductæ cicatrices: jam inquietudo jaecnis in lecto, sequæ hæc illaque versantis, et acutis doloribus ut spinâ confixi. Quid si in carcere positus? en ille apparet in lacu inferiori, in tenebris, et in umbrâ mortis; in obscuro sicut mortui, Ps. 87, 7; horret animus non carcerem, sed sepulcrum. Ista quoque quàm ad vivum! *Sagittis appetunt in abscon-*

(1) Le texte porte: *Bonarum meorum non eges*. De même il faut rectifier selon la Vulgate quelques-uns des passages suivants, comme: *Decorem indutus est; indutus est, etc.* *Nimis profunda facta sunt... insipientia non cognoscet, et stultus non intelligit hæc*. *Propterea unxit, etc.*... *pulchritudine tuâ intende, prosperè procede et regna* Il faut aussi observer que l'auteur traduit souvent selon l'Hebreu, sans en avertir, comme dans le passage du Ps. 57, où la Vulgate traduit: *Adversum me appropinquaverunt et steterunt*. D'autres fois il semble ne prendre que le sens du passage, sans s'arrêter aux paroles, comme dans le passage suivant du Ps. 65: *Sagittis, etc.*, où on lit dans la Vulgate: *Intederunt arcum, rem amaram, et sagittent in oculis immaculatum*. *Narraverunt ut absconderent laqueos... scrutati sunt iniquitates.* (Edit.)

dito virum simplicem; abscondunt laqueos; scrutantur iniquitates, Ps. 45, 5, 6, 7, et passim: ubi in eadem veluti tabulâ, ex unâ parte videas virum bonum, nec quidquam mali cogitantem; ex alterâ fraudum artificem cæcis intentum machinationibus. Quis autem pictor crucifixum Jesum tam ad vivum expressit, quàm est ille apud Davidem, toto Ps. 21, confosius manibus pedibusque, effusâ virtute omni, distractis denudatisque ossibus suspensi ac dilaniati corporis; ad hæc, ne quid desit, circumfusus immani cum strepitu vitulis lascivientibus atque insultantibus, tauris verò pinguis ac ferocientibus, canibus denique ac leonibus, uno verbo inimicis, qui nudum et inermem non modo in verecundis maledictisque vocibus, tanquam latratibus, verim etiam iteratis iectibus, tanquam cornibus moribusque impetant: atque hæc omnia brevibus depicta verbis actus sententis, uno intuitu conspicienda dantur: quæ quâ tabulâ expressoria non sunt? Sic corporea pingit, quin etiam incorporalia. Nonne ipsa pax his in verbis velut corporata cernitur? *Arcum contereit, et confringet arma, et scuta comburet igni*, Ps. 45, 10. Quid justitiâ nonne intuitu conspicienda dantur: *Justitia de celo prospexit?* Ps. 84, 12. Non videns tanquam ab excelso supremoque solio rebus omnibus presidentem, honorumque ac malorum inspectricem, et pro eo ac debeat, animadversuram justitiam? quibus quidem officis vis ejus continetur. Quid hujus cum clementia indivulsa societas, quàm elucet? *Miseriordia et veritas obtulerunt sibi; justitia et pax osculata sunt*, Ps. 84, 11. Quid enim illo occurru latius, aut oculis suavius? quin ipsa divina majestas, in immensum quamvis subnotâ à sanctus, quàm conspicua, quàm præsens, cum Deus inventus nubibus, super pennas ventorum coruscans atque intonans, tum intendens oculos, protendens brachia, manum ab alto mittens inducitur! At fortè metuas, ne membra corporea affingantur Deo; hæud magis quàm gladius, quàm jacula et arcus. Sicut ergo non cogitant Deum bene instructum militem, cum his accingitur, sed vim emittens et cominus ex æquo invadentem, eamque inevitabilem; ita cum manus, et aures, et oia tribuuntur. Quare hæc incorporæm inconspiciamque vim illâ sub imagine sic David posuit, Ps. 118, 5: *Ipsæ dixit, et facta sunt; ipse mandavit, et creata sunt*; prorsus ex dignitate atque ex sublimitate Mosis. Quo loco intuemur non jam brachia aut valentes manus, sed vocem, sed imperium, atque ad unius immobilis jussum, naturam universam dicto audientem, stabilique et æternâ lego constrictam. *Statuit enim eam in seculum seculi: preceptum posuit, et non præteribit*, ibid. 6. Quæ quidem ita se ingerunt sensibus, ut simul ducant ad ea quæ sensum omnem exsuperent. Unde etiam illud, Ps. 156, 8, 9, 10: *Si ascendero in caelum, tu illic es: si descendero in infernum, ades: si habitavero in extremis maris, illic manus tua deducet me; ut prorsus insaniam, quæ enormem, gigantæamque formam, non verò Deum ipsum quaquaversus, nullâ jam corporeâ mole nedum humanâ specie, diffusum intelligat.*

XVIII. *Comparationes in Psalmis : mira ac sublimissima brevitatis.*

Huc accedunt ex rebus notissimis ductæ comparationes, atque illæ quidem non ambrosiosæ vel ad pompam ostentatæ, sed uno verbo transactæ ad intelligentiam; quale est illud : *Sicut fluit cera à facie ignis, sic perant peccatores à facie Dei*, Ps. 67, 5; et illud : *Custodi me, ut pupillam oculi*, Ps. 16, 8; quo non modò graves ictus, verùm etiam levissimis quisque contactus, atque ipsa, ut ita dicam, festuca depellitur. Quid illud : *Et ipse tanquam sponsus*, Ps. 48, 6. Quo uno verbulo solis orientis pulchritudo ornatusque adeò nitet, nihil ut addi possit. Jam illud : *Exiit ut fortis*, ibid.; quo subiceretur oculis tanta ejusdem celeritas stadium decurrentis, et uno veluti saltu immensa cœli spatia peragrantis. Neque prætermittendum illud, quod etiam tardissimi sentiunt : *Vidi impium..... sicut cedros Libani; et transivi, et ecce non erat*, Ps. 56, 35, 56; quo non modò ruina ingens, sed subita atque improvisa conspicitur. Et quidem fatendum est vates nostros (1), omnibus in rebus effingendis artifices egregios, tum in exponendâ rerum humanarum vanitate præcipuos. Quid enim fluxum magis quam illud : *Tanquam flos agri, sic efflorescit*, Ps. 402, 15; hortorum dicere potuit, agri malui, ne cura, ne locus tenuem illam vitam protraherent. At illud etiam levius : *Sicut umbra cum declinat*, Ps. 408, 25; et tamen alibi rem accelerat : *Velut somnium surgentium, Domine*, Ps. 62, 20; ut parùm sit impio, qui sibi florescentes fortunatque videntur, ad somnii inanitatem redactos, nisi etiam illud somnium tale sit, non quale in tempestate nocte aliquanto temporis spatio ducitur, sed ut somnium surgentium, quod statim evanescat : quo quid rapidius? et tamen habuere divini poeta quod præcipitans curreret, dum *nulle annos, diem hesternam que præterit*, Ps. 89, 4, reputant, ut non modò vita humana tota, verùm etiam longissima temporâ nihil esse, ac cepta vix, jam avolâsse videantur. Quo loco prætermittenda non est illa brevitatis, sacris scriptoribus, atque imprimis Davidi familiaris. Neque enim ut scriptorum vulgus, in fingendis rerum imaginibus minutissima quaque persequitur; sed in rebus effigandis, velut in humano vultu, quæ magis eminent lineamenta seligit, quæ unâ vel alterâ linâ exprimat; ex quibus existere non tam imago quam res ipsa videatur. Sit exempli loco illa tempestas : *Dixit, et adstitit spiritus procelle : intumuerunt fluctus; ascendunt usque ad cœlos, et descendunt usque ad abyssos*, Ps. 106, 25, 26 (2) : sic undæ susque deque volvuntur; quid homines? *Turbati sunt, et moti sunt, sicut ebrius; et omnis eorum sapientia absorpta est*, ibid. 27 : quam profecto fluctum animorumque jactationem, non Virgilius, non ipse Homerus tantâ verborum copiâ æquare poterunt. Jam tranquillitas quanta? *Et statuit pro-*

(1) Ille scilicet intelligendi sunt sacri Psalmistæ. (Edit.)

(2) Le texte de la Vulgate porte : *Dixit, et sicuti spiritus procelle, et exaltati sunt fluctus ejus..... et omnis sapientia eorum devorata est.* (Edit.)

cellam ejus in auram, ibid. 29. Quid enim suavius quam mitem in auram desinens gravis procellarum tumultus, ac mox silentes fluctus post fragorem tantum? Jam quod nostris est proprium, majestas Dei quanta in hæc voce : *Dixit, et procella adstitit* : non hic Juno. Eolo supplex, non hic Neptunus in ventos tumultus exaggeratisque vocibus sæviens, atque æstus ire suæ vix ipse interim premens; uno ac simplici jussu statim omnia peraguntur.

Et tamen illa descriptio paulò fusior, ut illum locum decebat; alie breviores ut ista : *Fallax equus ad salutem*, Ps. 52, 17; et hæc : *Cadent à latere tuo mille, et decem millia à dextris tuis : ad te autem non accedit interitus*, Ps. 90, 7 (4). Denique in nostris scriptoribus ipsis orationis tanta est tamque circumcisa brevitatis, ut eam assequi vulgari sermone vix liceat; quale est illud : *Respicias terram, et tremis; tangis montes, et fumant*, Ps. 405, 52 : quo loco quis dixerit non jam verba rebus, quæ vis sermonis est, sed verbis substitutas res? Nec absimile illud : *Das eis, colligunt; aperis manum tuam, saturantur bovis; abscondis faciem tuam, conturbantur; auferes spiritum eorum, deficient*, ibid. 28, 29 : nempe sancto Propheta, divino, ut videre est, agente spiritu, nec tantum oïi est, ut vel indicet id statim ac momento fieri : qui ipsum illud statim ex ipso sermonis cursu cernitur, nec vacat particulas conjunctivas, quæ vincula sunt orationis, ponere, nisi quod in extremâ clausulâ sic scribitur : *Et in pulverem suum revertentur*, ibid.; ut tandem oratio in ipsa tam veri nihili, si ita loqui fas est, consideratione paulum immoretur, creaturæ omnia fateantur tandem, nihil esse verè suum præter pulverem.

Illud quoque quàm breve, quàm magnum : *Ponens in thesauris abyssos*, Ps. 52, 7. Ingentem domum videas orbem universum, in quâ non modò multa conspicua, nobilia, illustra, sed etiam alia recondita, inaccessa, ipsius domini aut familiarium forsitan oculis reservata. Tum illud ejusdem ferè generis : *Educens ventos de thesauris suis*, Ps. 154, 7 : en vim ventorum mirabilem, latentem sanè, et tamen cum libuit, vel ut ex altissimo natura penn erutam occultissimis causis, undè existant nubes, pluvia, ac per dies noctesque nunc serenitas expansi ac perspicui ætheris, nunc obscuri et contracti horridi, ac suo quodammodo venerabilior species. Deficiet me dies, si talia è Psalmis enarrare pergam : relata quedam quæ ingeniorum acuerent diligentiam.

XIX. *Rapidi concitatisque motus.*

Quid illi in tantâ sermonis brevitate rapidi concitatisque motus, qui attentum lectorem languescere non sinunt : ex quibus efflorescit illa figurarum tam concinna, tam læta, tam propemodum immensa et inexhausta varietas : unde personarum ac rerum subite commutationes. Sumamus enim unum vel bre-

(1) Vulg. *Ad te autem non appropinquabit*. Les passages suivants sont de même conformes au sens de la Vulgate plutôt qu'au texte. (Edit.)

vissimum Psalmum de Senatorum ac Judicum majestate : *Deus stetit in Synagoga Deorum*, Ps. 81 per totum. En subjicitur oculis augustissimus ille concessus : tum Dei allocutio, atque increpatio primùm : *Usquequò judicabitis iniquitates?* Deinde adhortatio : *Eripite pauperem; de manu impiorum eruite*. Quo Dei increpantis sermone finito, jam Propheta sanctus tacitè apud se cogitans quàm parùm attenderit, in has erumpit voces : *Nihil nubunt, nihil intelligunt : in tenebris ambulat*. Hæc de perversis judicibus; mox autem : *Nutant omnia fundamenta terræ, conversis jam oculis ad ipsos eventus judiciorum corruptelam consentos*. Neque hic conquescit; nam ecce ipse Deus iterùm : *Ego dixi : Dii estis, ut animum erigant; et confestim, ne supra modum efferantur : Veruntamen sicut homines moriemini*. Sic enim decebat Deum pro majestate suâ, nunc erigere, nunc deprimere, velut è nutu pendentes suo, homines excelsissimo etiam loco constitutos. Denique ad Deum sermone converso : *Surge, Deus, judica terram*; tanquàm diceret : *Homines perversa judicia tu ipse judica, quoniam omnes gentes tuæ sunt, nec imperium tuum ullo sine clauditor*. Quanta igitur in octo versibus rerum personarumque commutatio! tum quanta suppressa sunt, quæ si verbis expresseris, frigescet oratio; sed ipso erumpendi impetu testantur, quàm ex imo prosillant, tanquàm è fornace prorupti flammarum globi. Jam celeris animi motus quanta verborum vis sequitur! Non enim ait tantùm : *Liberate egeum*; sed, *eripite* : vim enim adhiberi oportet non frigida et lenta officia. Neque concussa regna memorat, quod erat obvium, sed terræ totius fundamenta labefacta, emotamque molem; atque alia in hunc morem, quæ qui non senserit, aut frigidè legerit stipes saxumque sit. Quid illud? *Juvat enim aliquot exempla ponere, quibus lector instructus ad similia cogitanda sub sponte assuescat : Deus ultionum, Domine! Deus ultionum, appere*, Ps. 95, per totum. Increpato (1) scelera gentis humane nullum aptius dicendi exordium occurrebat, quàm adversus impios invocatio Dei sub hoc titulo, *Deus ultionum*, eoque ingeminato ad incutiendum terrorem. Quam vivida esse oportet, quo tali compellatione incipiunt! nec abluunt sequentia per admirationem et interrogationem : *Usquequò impij, Domine, usquequò impij superbiunt* (2)? Tum subjectæ oculis velut ex hoc superbia fonte exorta rapina, cædes, fanda atque infanda imitia : *Domine, plebem tuam conterunt; hæreditatem tuam affligunt*. Tum personæ inductio : *Et dixerunt : Non videbit Dominus; mox quàm pressus ille argumentandi modus : Intelligite, insipientes; stulti, aliquando sapite; qui plantavit eum, non audiet!* Deinde exclamatio : *Beatus homo quem tu erudieris, Domine!* Tum indignatio : *Quis consurget mihi adversus malef-*

(1) La première édition, ainsi que les suivantes, porte : *increpato*. Il semble que c'est une faute d'impression, qu'il faut corriger en substituant : *increpato*. (Edit.)

(2) M. Bossnet suit dans les passages du Ps. 95, ainsi que du précédent 81, le sens du texte plus que les paroles. (Edit.)

cios (Vulg. *malignantes*)? Tam sui allocutio ad seipsum : *Si dicebam, motus est pes meus : misericordia tua, Domine, sustentavit me* (Vulg. *adjuvabat*). En uno tenore, suæ infirmitatis conscius animus, ac statim auxilio divino confirmatus; tanta est, tamque verò opitulantis Dei efficientia ac virtus. Jam verò cogita quo ab initio ista profecta sint, utque ab invocatione Dei, ad hominum corruptelam, ad increpationem, ad indignationem, postremò ad fiduciam poeta decurrit; quod erit perlegenti obvium. Omnino concitatus semel animus, nihil languescere sinit in stylo. Hi Psalmorum motus : quibus locis lectorem per sese animadvertere oportet; quis poetices, ac presertim quis odarum genius, qui impetus, quàm alii ex aliis motus existant, quàm volucres transitus; uno verbo, quàm ipse sermo totus in motu sit.

XX. *Suavitas in Psalmis quanta.*

Ceterum hi proprii incitatisque motus, ita sunt suâ quâdam æqualitate temperati, ut singulis rebus etiam immorari liceat. Hinc illud vulgare in Psalmis, totaque adeò Scripturâ, ut eadem semel iterùmque, uno etiam in versu repetatur, ut illud : *In omnem terram exiit sonus eorum; et in finis orbis terra verba eorum*, Ps. 48, 5. *Non secundam peccata nostra fecit nobis, neque secundam iniquitates nostras restituit nobis*, Ps. 402, 10. Et alia ejusmodi, quæ omnino ad inculcandam, meditando, amandam veritatem pertinent. Hæc tamen verba, plerumque ut similia sint, non tamen ejusdem sensus nec prorsus synonyma; exempli gratia : *Manus tua deducet me, tenebit me dextera tua*, Ps. 458, 10; quæ si quis perpendit, sanè illud tenere, quod est sustentantis, ab illo, *deduci*, quod est prævenitis, longissimè distare reperitur; et quidem quod summa artis est, postrema sæpè augent; quale illud est, breve licet, mira tamen amplificationis : *Qui fecit magna in Ægypto, mirabilia in terrâ Cham, terribilia in mari Rubro*, Ps. 105, 21, 22. Ac si vim verborum excutimus, aut Hebraici sermonis virtutem et gratiam omnem assequi daretur, forsitan in simillimis ac gemellis quamvis, aliquid diversitatis quâ internosci possent, subtilis et accurata inspectio deprehenderet; et tamen utrumque sit, in eadem veritate hæreret, eam mente revolvete atque animo infingere, eâ delectari et frui, bonæ mentis est, quod agebat David cum diceret, Ps. 34, 1, 2 : *Beati quorum remissio sunt iniquitates, et quorum lecta sunt peccata. Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum*. Quâ meditatione, quo fructu voluptatis, quo veritatis gustu, nihil est efficacius aut suavis. Ex his enim ferè existit illa Psalmorum, quam commemoravimus, mira suavitas. Nam præter illos incitatissimos motus quos diximus, sunt quidam leniores, animi in Deum paulatim delibuentis ac veluti liquecentis, quæ nihil est dulcius. Quàm enim suave, quàm delicatum illud, Ps. 402, 1, 5, etc. : *Benedic, anima mea, Domino, et omnia que intra me sunt, nomini sancto ejus; qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis; qui sanat omnes languores tuos* (Vulg. *infirmilates tuas*); quæquo alia commemorat beneficia prævenientis Dei ultrò mi-

serant. Prosequitur enim: *Non secundum peccata nostra fecit nobis; unde securitas: quanto celum terrâ excelsius, tanto confirmata est misericordia eius* (Vulg. secundum altitudinem celi à terrâ, corroboravit misericordiam suam). Jam peccata quam procul! *Quantum distat ortus ab occidente*. Tum ipse indulgenti modus: *Quomodo miseretur pater filiorum; nihil pratermisit quo amantem Deum, seque redamantem faceret*. Quo loco exclamaverim melius quam ille quondam: spirat adhuc amor; vivunt Davidicæ lyre, ac sacris hymnis commissi calores sive amantis Dei, sive redamantis hominis. Hinc illa suavitas, cujus tanta vis est in Davidicis carminibus, ut etiam perumpat ad nos ac penetret, inter versuum nostrarum phrases inconditas et semibarbaras. Prorsus enim necesse est, ut quasi arreptâ citharâ Deum canamus, statim atque illud assonat, Ps. 91, 2, 4, 5: *Bonum est laudare Dominum, et psallere nomini tuo, Altissime; ut annuntiemus manè misericordiam tuam et veritatem tuam per noctes* (Vulg. bonum est confiteri Domino... ad annuntiandum... per noctem); in decachordo Psalterio, cum cantico, in citharâ. Hic verò totus animus colliquescit, Ps. 105, 35, 34: *Cantabo Dominum in vitâ meâ, psallam Deo meo, quamdù sum. Jucundum sit ei eloquium meum: ego verò delectabor in Domino*. Quæ si commemorare aggrediar, hæc denique omnes Psalmos transferri oportebit. Nec immeritò Ambrosius, Pref. in Ps. Edit. Bened. S. Ambr. in Ps. 1, enarrat. Prefat. n. 9, 10, ut tanti viri verbis desinam: *Psalmus omni dulcis ætati, omni aptus est sexui... Psalmus cantatur imperatoribus, à populo jubatur... domi canitur, foris recensetur... Psalmus nocturni pavoris solatium, diurni laboris requies... Psalmum et saxa respondent: Psalmus canitur, et saxa pectora molliuntur: vidimus flere præduros, flecti immiserordes. Certat in Psalmo doctrina cum gratiâ simul. Cantatur ad delectationem, discitur ad eruditionem... nec consuevit elabi quod cum voluptate perciperis* (1). Pref. in Ps. Edit. Bened. S. Ambr. in Ps. 4 Enarrat. Pref. n. 9, 10.

(1) M. Bossuet ne rapporte ici que quelques phrases détachées de cette excellente Préface de S. Ambroise, et paraît avoir suivi les anciennes éditions et singulièrement celle de Rome. Voici le texte selon l'édition des Bénédictins; et pour l'édification des lecteurs, nous le rapportons avec plus d'étendue et de suite que ne l'expose M. Bossuet. « Hic omni dulcis ætati, hic utriusque aptus est sexui... Psalmus cantatur ab imperatoribus, jubatur à populis. Certant clamare singuli quod omnibus proficit. Domi psalmus canitur, foris recensetur. Sine labore percipiunt, cum voluptate servatur: Psalmus dissidentes copulat, discordes sociat, offensos reconciliat... magnam planè unitatis vinculum, in unum chorum totius numerum plebis coire!... Psalmus nocturni operis commercium, diurnæ requiæ stipendium; institutum incipientium, perfectorum confirmatio, angelorum ministerium, militia celestis, hostia spiritalis. Psalmum et saxa respondent: Psalmus canitur; et ipsa etiam saxosa pectora molliuntur. Videmus flere præduros, flecti immiserordes. N. 10. certat in Psalmo doctrina cum gratiâ simul. Cantatur ad delectationem, discitur ad eruditionem. Nam violentiora præcepta non remanent. Quod autem cum suavitate perciperis, id infusum semel præcordis non consuevit elabi. » (Edit.)

CAPUT II.

De variis Psalmorum generibus.

XXI. Variorum generum in Psalmis ratio et vis.

Varia Psalmorum genera: sunt enim vel morales, sive adhortationum celi, sive increpatori, vel deprecatori, vel historici, vel prophetici; et per omnes quidem fusa suavitas cum grandiloquentiâ; sed in moralibus, hæc singularem habent gratiam, sententiarum pondus, ac dicentis auctoritas, styli denique gravitas. Sidera in celo citius quam in Psalmis sententias numeraverimus. Quasdam, exempli gratiâ, commemorabimus, Ps. 121, 1, 40, 2: *Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion sunt sic excelsi et imperturbabiles*; et Ps. 55, 16: *Beatus qui cogitat de paupere* (1); et Ps. 56, 1, 16, 21: *Oculi Domini super justos*; et: *Noli emulari malè agentes* (2). Qui Psalmus, quot verba, tot habet sententiæ; has, insignes: *Melius est modicum justo, super divites peccatorum multas*; et: *Mutuo accipiet peccator* (3), et non solvet: *justus autem miseretur, et tribuet*. Jam auctoritas: *Attendite, popule meus, legen meam*, Ps. 77, 1; et Ps. 55, 12: *Venite, filii, audite me: timorem Domini docebo vos*; et Ps. 48, 2: *Audite hæc, omnes gentes: jam à populo Dei ad omnes quaquaversus populos auctoritate propagatâ. Quò etiam pertinet toties interpositus Dei sermo, et quod lectore interdum admonito, Deum esse qui loquitur; ut: Peccatori autem dixit Deus*, Ps. 49, 16. Hic accedit styli gravitas, inculcatâ veritate, ac miris verborum veluti aculeis infixâ mentibus. Deprecatorios commendat fides, ac reliqua omnibus nota, maxime humilitas: *Humilitas est in pulvere anima nostra: conglutinatus est in terrâ venter noster*, Ps. 45, 25; et Ps. 118, 25: *Adhæsi pavimento anima mea*; aliaque ejusmodi. Historicis appellamus, sive eos qui veteres revolvunt historias, quales sunt, Psalmi 77, 104, 105, 106: *Attendite, et, Confitemini*; sive eos qui à Davide aliisque de rebus suis compositi, ut est quinquagesimus, postquam Davidi Nathan exprobravit adulterium et cadem. In his præmissa non modò nomina, verum etiam ferè particulae circumstantiæ, que personam Davidis aliorumque propriè designarent: credo, ut omnibus Psalmi decantaturis facilius aptari possent.

Quibus verò prisca historia repetit, tres sunt præcipui, nempe 77, 104, 105; id autem in illis cum primis notabile: ipse narrationis cursus; nec omnia enarrata, sed summa, certo orationi scopo constituto, quò omnia referantur; insertis etiam quæ historiam illustrent, lectorem doceant, animam afficiant, atque in optatum finem quasi manu ducant: que nos sigillatim in cujusque Psalmi expositione notabimus.

Propheticos verò dicimus, ut ratio nominis præfert, qui futuras præcunt sive Christi et Ecclesiæ, sive aliorum quoque res; sicutque hi duplicis generis: alii merè prophetici, ut qui de solo Christo; alii mixti, tunc iterum duplicis generis, sive David, verbi causâ,

(1) Vulg. *Beatus qui intelligit super egenum et pauperem.* (Edit.)

(2) Vulg. *In malignantibus.* (Edit.)

(3) Vulg. *Mutabitur peccator, et non solvet.* (Edit.)

de rebus suis locutus animo repente in futura raptò, res Christi interserit; sive de se multa dicit in figurâ Christi, quorum in ipsum Christum sit sensus illustrior; que hic commemorare nihil attinet, cum suis tradantur locis.

CAPUT IV.

De profunditate et obscuritate Psalmorum.

XXII. Profunda Psalmorum; hujus rei prima causa, ex rerum celsitudine.

Psalmorum mira profunditas; cujus hæc sunt cause: primum quidem ratio communis eloquiorum Dei, que Spiritus sanctus ita vult constituta, ut animos non tantum manifestâ pascant, sed etiam secretâ exerceant veritate. Sic Augustinus, Epist. ad Volus. 157, n. 18 (1). Quo fit ut præter obvios sensus, alii intus, et in ipsâ veluti medullâ delitescant. Quid enim planius quam illud, Ps. 69, 2: *Deus, in adiutorium meum intende; Domine, ad adjuvandum me festina?* et tamen videre est, quam hunc locum versando et scrutando penitus, sanctus ille Abbas apud Cassianum miros verosque sensus, velut reconditos thesauros eruerit? *Habet ille versiculus adversus discrimina invocationem Dei; habet humilitatem piæ confessionis; habet sollicitudinis ac timoris perpetui vigilantiam; habet considerationem fragilitatis suæ, exultationis fiduciam, confidentium presentis præsidii: habet amoris ardorem, insidiantium formidinem, quibus perpicisci se noctu diuque vallatum, confitetur se non posse sine sui defensoris auxilio liberari.* Hæcenus Cassianus, de Orat. collat. 10, c. 10; tu ipse vide reliqua, et unius versiculi divitias inexhaustas fitebere. Cujus generis profunditatem in omnibus Psalmis, non commentatorum diligentia, sed recitantium pietas, et in meditatione exardescens ignis inveniet.

XXIII. Altera causa; ratio prophetici sermonis; tertia ex sublimitate poësis.

Atque hæc profunditas summâ cum perspicuitate conjuncta est. Sunt alia in divinis eloquiis obscura, cum Dei majestas ad reverentiam sui velut nube se involvit. Quam profunditatem auget ratio prophetica, ubi ille Spiritus propheticus scrutatur omnia, etiam profunda Dei, 1 Cor. 2, 10, futuraque expedit interdum per ambages, que non nisi summo studio, summâque diligentia, alia ex aliis eruendo, recondantur. Iluc accedit vis poëticæ, sensuumque sublimitas, ac pernicitas motuum: tum brevitatis, atque undique emicantis fulgura que segnes oculi non ferant; tum is quem diximus odarum genius, sublimis, eruditus, rapidus, tam subitis rerum personarumque commuta-

(1) Le texte de S. Augustin est conçu en ces termes: « Ea (sancta Scriptura) quæ aperta continet, quasi amicus familiaris, sine lûco ad cor loquitur in doctorem atque doctorem. Ea verò que in mysteriis occultat, nec ipsa eloquio superbo erigit, quò non audeat accedere mens tardiuscula et inerudita, quasi pauper ad divitem; sed invitat omnes humili sermone, quos non solum manifestâ pascat, sed etiam secretâ exerceat veritate, hoc in promptis quod in reconditis habens. » (Edit.)

tionibus, plerumque nec lectore admonito. Neque enim sacri vates dum Deum inducunt loquentem, id semper præfigunt: *Hæc dicit Dominus*; ac, ut ipse Psalmistes: *Peccatori autem dixit Deus*; hæc enim adhibent cum oscitantem quoque ac stertentem auditorem tanquam è gravi somno excitant; ceterum plerumque id aliaque ejusmodi prætermittunt, ne velut cursu suo proflorens retardetur ac languescat oratio. Attentas enim aures postulant, quæ per se nec admonite rerum gustum sensuumque capiant. Atque id ex consuetudine sermonis illius, quem vocant incitatum vehementemque; cui ad res ipsas citius properant, verborum circuitus impedimento sint. Quæ vis vigilantes, aut etiam assuetos, adjuvat et arrigit; tardos desidesve aut præterrolat, aut etiam obruit.

XXIV. Alia causa, ex lingue sacræ ratione.

Atque hæc obscuritas plerumque oritur ex lingua Hebraicæ brevitete et genio. Sanè qui diversarum gentium indolem inspexerint, intelligunt ut ingenis, ita linguis inesse tarditatem aut levitatem mobilitatemque quamdam. Et quidem Hebræi, Arabes, alii, fervido sub celo nati, que volunt rapido sermone significant; plura gestibus nutibusque, quam verbis conficiunt: in sermone multa supplent. Hinc illa in Jobo, ac persæpè in Davide obscuritas penè inextricabilis, non quò illa lingua per sese ambigua, sed quò antiquissima, atque à vicenis eoque amplius seculis absoleta, ferè nos fugiat; sicutque inaccessa prorsus, que ipse usus aperire, que ipsa familiaris sermonis ratio molliare ac supplere consueverit. Quo etiam factum est, ut verborum virtus intercederet; particularum verò quibus oratio continetur, solo usu nota proprietatis, atque ideò ferè ignota nobis, pendentem abruptamque sermonem relinqueret. Denique occurrit, ut in antiquissima lingua, imperfecta multa, atque in aliis linguis ipso usu perpolita. Quæ ut sacrorum librorum antiquitatem auctoritatemque commendant, ita necesse est ut nobis maximas ac propemodum insuperabiles difficultates pariant; ac reverè testatur non modò explanationum, sed versiorum etiam propemodum infinita varietas, quam in exculpendis penitus Hebraicorum vocum significationibus clarissima ingenia laborarint.

CAPUT V.

De textu ac versionibus.

XXV. Monitum necessarium; in variis lectionibus ac versionibus eandem inesse rerum et doctrine summam: tum de textu ac versionibus regula. Prima regula.

In his difficultatibus superandis, id primum: has diversitates nihil ad fidei morumque normam pertinere; namque in originali textu inque interpretatibus Ecclesiarum usu celebratis, atque ideò in Vulgatâ nostrâ eandem esse doctrinam summam, ne uno quidem apice detracto; tum confutandis erroribus, ac stabilendis asserendisque dogmatibus idem robur; denique auctoritatem summam veramque pietatem. Quare cum nos, reliquorum expositorum exemplo, ad